Esterházy Péter
Javított kiadás
– melléklet a Harmonia cælestishez –

Előszó

Addig folytatjuk, amíg nyersanyagunk van, bárkibe, bármibe kerül is, ezt a mondatot hallom e pillanatban a rádióból (2001. január 23-án, délután, két óra valahánykor, elfelejtettem fölírni a percet), Mészöly Miklós mondatát a Filmből, most, amikor hosszas „tologatás" után végre elkezdtem ezt az írást; mintha öreg pályatársam biztatna, erősítene, szemernyit csalódottan, hogy erre a nógatásra rászorulok, hogy ezt magamtól nem tudom.

Most minden segítség elkelne. És éppen most vagyok olyan egyedül, mint még soha. (Az önsajnálat elkerülésére majd folyamatosan és látom, látni vélem, hiábavalóan törekedni fogok.)

Szeretném, ha ezt a könyvet kizárólag az olvasná, aki már a Harmoniát olvasta. Persze, az olvasó azt csinál, amit akar, könyörögni meg nem fogok. Bár… majd látni fogják, az írás, pontosabban a történés közben sokszor bármire képes lettem volna; a könyörögni a minimum.

Szívesen rejtélyeskednék itt még tovább, de nem lehet.

Munka ez is.

1999 őszén szóltam K.-nak, hogy segítsen, meg szeretném nézni az anyagaimat, ha vannak, a Történeti Hivatalban, hogy figyeltettek-e vagy lehallgattak-e annak idején; itt mindenki azt hiszi, hogy rá volt állítva a fél titokrendőrség, én nem hittem, sőt, szinte bizonyos voltam, hogy nem, de akartam tárgyszerűen ezt tudni, meg valahogy állampolgári, demokratikus kötelességemnek is tartottam – ha nem is a múlt tisztázását, de az esetleges akták megtekintésében megnyilvánuló figyelmességet a múlt iránt.

K. szakember, jól kiismeri magát, biztosan tudja, hogyan is kell ehhez hozzáfogni. Jellemző, hogy azonnal valami privilegizált kiskaput kerestem, föl sem tételeztem, hogy az elegendő, ha csak úgy odamegyek az intézetbe, melyet azért gründoltak, hogy az emberek csak úgy odamenjenek. S valóban, ha nem állampolgári jogon kérem a rám vonatkozókat, hanem mintegy kutatni akarom a „témát", magyarázta K., akkor több anyaghoz juthatok hozzá.

Hogy mit is szeretnék. Hát hogy van-e rólam valami. Meg akkor talán már megnézném az egész családra vonatkozókat. Hátha apámat hallgatták le. (K. együtt dolgozott vele egy ideig a boldog emlékezetű Budapester Rundschauban, terveztem is, hogy „megbeszéltetem" a regény számára, de aztán ez elmaradt. Nagynénikkel, -bácsikkal is beszéltem, a legendás, kozmikus

tantikkal, olykor magnóval is, és ezek a találkozások ugyan roppant érdekesnek bizonyultak, de hamar látszott – látszott, mert megláttam –, hogy ezekkel nem úszom meg, mert valamit meg akartam úszni, konkrétan munkát, azt reméltem, hogy lesz valami, amit nem nekem kell megcsinálni. De mindent nekem kell. Így, a regény szempontjából, nem sajnáltam ennek a K.-val való beszélgetésnek az elmaradását, majd esetleg később, gondoltam, ha kész vagyok, akkor még szívesen megtudok ezt-azt (apámról), most ez elég; elég már.)

Megvan az a cédula, amelyet akkor írtam, amikor K.-val telefonoztam. Mint egy gyerek, írtam a teendőket. Hogy írjak a Történeti Hivatal ügyfélszolgálatának, kérelmezzek hivatalos blankettát, mit?, hivatalos blankettát tudományos célú kutatáshoz. Kétszer is lediktáltattam magamnak. És majd ezt támogatja az 56-os Intézet. És mit írjak kutatási tárgynak? Szerepem a magyar irodalomban a 70-es évektől. (Először mintha: „EP és kora” lett volna, de azt nem voltam hajlandó leírni.) És mintha később ezt javítani kellett volna E. családra, de nem emlékszem pontosan. – Ez a probléma, ahogy eddig még soha, itt állandóan visszatér: alkalmazkodnom kell a valósághoz. Eddig a szavakhoz kellett.

De mindevvel csupán félszívvel foglalkoztam, mert a Harmonia cælestist fejeztem be, bódultan dolgoztam látástól vakulásig. Többször is befejeztem, vagyis többször azt hittem, készen vagyok, illetve ami hátra van, az puszta formalitás, noha tudhattam volna, észből is meg tapasztalatból is, hogy ilyen nincs, nincsen puszta formalitás, nincs „ez már csak technikai kérdés”, amíg tényleg nincs kész, addig bármi megtörténhet, addig minden éles. Ha valami majdnem készen van, az nincsen készen.

A munkát három napra meg kellett szakítanom, coitus interruptus, tulajdonképpen egy másik coitus kedvéért (ahhoz képest, ami jön, ez itt stilárisan több mint kifogásolható, ferde, de én magam vagyok ferde, úgy élek mégiscsak, mintha nem is létezne az, amiről beszámolandó vagyok), Bécsben átvettem az osztrák állami díjat. Jó kis három nap volt, elegáns hotel, jó éttermek, laza séták, ünnepség a Bundeskanzleramton, könnyű arany dicsőség. S ahogy hallgattam Dés laudatiós szaxofonozását, még csak türelmetlen se voltam, inkább egy nagy, nyugodt lélegzetvétel volt ez az utolsó munkanapok előtt. Nem tudtam, hogy ez életem utolsó olyan pillanata, amikor úgy örülhetek, ahogy tudok, ahogy én tudok, mert nagyon tudok, ilyen az alkatom, tehetséges örülő vagyok, ezt kaptam az Égtől (és szóla alá a fellegekből az Úr: örülj, bazmeg!, és lőn, ekképp dicsérendve őt), nem tudtam, hogy ennek kisvártatva vége, és egy akkora árnyék telepszik belém…, hát nem is olyan nagy: csupán akkora, mint én, nem tudtam, hogy most utoljára könnyű a szívem. Hogy soha többé.

Először 1999. december 16-án fejeztem be a Harmoniát, és szándékaim komolyságát mutatja, hogy szerénytelenül beírtam a noteszomba, 23 óra 7 perc, és hogy KÉSZ. Nagybetűvel. Az első rész eleje nem volt rendben, ezt már a nyáron meg akartam csinálni, de elmaradt (elvitte az időt a frankfurti Buchmesse-beszéd megírása), nem tulajdonítottam neki jelentőséget, technikai maszatolás, az első tíz mondat sorrendjét kell rendbetenni, egy darab kellemes munkanap.

És elkezdtem a kellemes munkanapot, ami egy rémületbe torkollott. Mert – kicsit leegyszerűsítve – amikor az első tíz a helyére került, igen, akkor legyen ez az első: „Kutya nehéz úgy hazudni, ha az
ember nem ösmeri az igazságot” stb., ide egy újat írni stb., s nyúltam a 11. után, akkor azt

kellett látnom, hogy ott nem annak kell lenni, hanem (mondjuk) az eddigi 87. mondatnak. És a 12. nem a 12., hanem a 301. Vagyishogy az egészet át kell gondolni, újra, tematikus listákat kell készítenem, mindent újra megjegyeznem, de mert ez nehéz, a listákról is listákat kell vezetnem, főleg azonban megint teljes koncentráltságban föl és át kell fogni az egész első részt, amire nem voltam fölkészülve.

Átkóvályogtam az ünnepeken, és elkezdődött életem talán legsúlyosabb munkahete, szinte föl se öltöztem, véletlenül ettem, nem borotválkoztam, éjfélkor úgy dőltem ágyba, hogy a következő pillanatban már reggel hét óra volt, s botorkáltam a szobámba, senki és semmi nem létezett, kizárólag a szöveg meg a számok, vagyis a sorrend. Időnként délután egy negyedórára ledőltem, ezt olykor máskor is megteszem, de most úgy aludtam, mint egy halott, halottalvó (mint apám, lásd HC, 686. o.).

Szellemi, fizikai, morális képességeim határához értem. A határhoz érni jó érzés. Csak picikét kiszolgáltatott lesz az ember. Úgy éreztem, ha most valaki rámnéz, azonnal elbőgöm magam. Vagy pofán verem. Érdekes lehetett velem együttélni.

De csak Miklós (13) lázadt. Vagy csak azt vettem észre. Egy apa az nem ilyen. Egy rendes apa. Hanem milyen, mondtam fásultan ülve a konyhában. Egy rendes apa az foglalkozik a gyerekével, egy rendes apa pingpongozik a gyerekével, a fiával!, egy rendes apa kirándul a fiával a környékbeli hegyekbe! De hát… Tudom, tudom én, a regény! Na látod! Nix na látod. Első a család! – kiáltotta mint egy szigorú, reményét vesztett feleség. Erre föléledtem, erről tudok valamit, és mint egy lelkifurdalásos férj, erőből válaszoltam, hogy azt ő tudhatja nagyon is jól, hogy a család nekem milyen fontos, de első a munka! Amire ő, még mindig sértett feleségként elrohant. Vállat vontam, szaladgáljatok csak, én már nem tudok mit csinálni. Ezt a tehetetlenséget érthette meg ő is, mert amikor negyedóra múltán visszajötta pizzájáért, mondani ugyan nem mondott semmit – mert nem is
volt mit –, de elmentében megsimogatta a vállamat, mintha ő volna nyugodt felnőtt és én gyerek, jól van, hát akkor ilyen vagy, mostantól kezdve ezt nevezzük rendes apának.

Január 8-án lettem kész, megint odaírtam, hogy KÉSZ, szombat délben (percet már nem írtam), majd a füzeteket elvittem Gizellához, a gépírónőhöz. Jól megértem Dosztojevszkijt, aki beleszeretett a titkárnőjébe. Addig diktált, amíg. Gizella az első idegen, aki olvassa a regényeimet, helyzete így kényes, minthogy az enyém az. Finom, művelt úriasszony, s noha szigorú szellem (amennyiben nem hazudik), védtelen helyzetemben (hisz a szöveg, amit adok neki még meleg, még gőzölög, olyan friss) hibátlanul viselkedik, amiért múlhatatlanul hálás vagyok neki. Nem bánt, nem is óv; én persze gyors dicséretet akarok kicsikarni (lényegében azt szeretném, ha elájulna, olyan jók volnának a szövegeim, én meg paskolnám az arcát, ugyan, Gizellám, térjen már magához, nem kell ez, ez azért túlzás, de értem, mire gondol), többször is alkalmat adok, hogy dicsérjen, akkor ez ugye talán többé-kevésbé esetleg rendben volna, nemde?, de ő csak akkor beszél, ha ő akar, nem amikor én szeretném. Úgy lehetne mondani: keményen tapintatos. Nem szereti az ún. csúnya szavakat (nincs könnyű élete: Nádasnak is gépel), amelyekért olykor megfedd, ami csak játék, de kérdezni komolyan kérdezi, miért, mi célból, mi az értelme, mi a szükségszerűsége.

Fecsegek, húzom az időt, ami hiba és ostobaság is: hiszen nincs idő. Ami volt, az lepergett;

minden jelenidő.

Másnap, január 9-én fáradt fejfájással feküdtem, de délután mégis hozzáfogtam a második rész „simogatásához", ami nyugodalmas gat-getésnek ígérkezett, átnyálazni a maradék cédulákat s illeszteni, ha van hely, s egyáltalán: nézegetni, pátyolgatni még a szöveget. De a testem nem hagyta: hétfő reggel már hatkor fölkelt, fél hétkor a szobámban volt, fel se öltözve, dressing-gownban, mintha előkelő angol műkedvelő irodalombarát volna, gyapjúharisnyában. Szombaton, 15-én szintén 6-kor keltem, és délután négykor azt írtam a noteszomba: most KÉSZ!, és erősen aláhúztam. És valóban
kész is voltam. Elszaladtam ezzel a füzethalommal is Gizellához, próbáltam kihúzni valamit belőle az eddigiekről, mindhiába, aztán vacsoránál pezsgőt bontottam, és megnéztem a tévében megint a Pulp fictiont.

Még az őszön álmodoztam arról, hogy ha kész leszek, elmegyek a feleségemmel (a babámmal) a világ végére, valahová melegre, a tengerhez, a Maldív-szigetekre, bárhová. Végül is ez utóbbi következett be, a bárhová, Dichtung und Wahrheit, elmentünk négy napra a szigligeti alkotóházba. Jó volt. Vasárnap, 23-án indultunk, csütörtökön, 27-én jöttünk föl. Sétálgattunk, aluszkáltunk, kicsit fájt a derekam (bajlódtam vele). Mielőtt ideutaztunk, pénteken várt este egy üzenet, hogy telefonozott a Történeti Hivatalból M., hívnám vissza. Ezt innét, Szigligetről meg is tettem, s megbeszéltünk egy találkozót péntekre, 28-ára, egy órára.

Próbálom ezt a csütörtököt fölidézni, mely bizonyos értelemben szintén utolsó volt, nem nagyon megy. Este elmentem a szokásos hóvégi ÉS-vacsorára, ez az egyetlen rendszeres társadalmi életem, szívesen jövök ide, szerkesztők és olvasók (nyílt) vacsorájára, még akkor is, ha dolgoztam és fáradt vagyok, olyan, mintha volna egy ország, egy város, egy szerkesztőség, kollégák, barátok, barátnék – és még a konyha is akceptálható. Jókedvűen végződött életem utolsó régi csütörtökje.

Amúgy is kezdett birtokba venni a jókedv, jókedvnél több, boldogságnál kevesebb, mert meglátni véltem a könyvem jó sorsát. Még kedden, 25-én, Pál napján telefonozott Zs., hogy elolvasta a kéziratot, és – és, és. Az alkotóház irodájában álltam, R., akitől fél évvel azelőtt szép, ritka szavakat kaptam ajándékba (langalló, pupora), melyekkel a kitelepítési jeleneteket tehettem valóságosabbá (HC, 600. o.), ott ült velem szemben az asztala mögött, tapintatosan nem nézett rám, én pedig boldog, mamlasz ragyogásban hallgattam Zs., talán nem túlzás, meghatott hangját, hallottam, ahogy elbűvölte őt a regény, elbűvölte őt az apám. Ez, meg még a kiadóból G. rajongása volt a legtisztább öröm a regényt illetően, mert minden későbbi jóra rávetült ama másnapi, 28-i árnyék, amelynek súlya alatt
élek azóta is, és mindörökké.

28-a után azonnal elkezdtem írni egy naplófélét, azt fogom itt közreadni. De erről a napról még nem készítettem följegyzést, most sajnálom, mert itt, mint látni fogjuk, nem használhatom amúgy is meglehetősen szegényes képzeletemet. Károly és Karola napja, megnézhetném, hogy a Nap mikor kelt, és mikor nyugodott és tanúsíthatom, hogy kelt és nyugodott (megnéztem: 7:16, 16:38], 1h, Eötvös 7, áll a noteszemben, intézkedések, rosszkedv, ez a reggelre vonatkozik. Aztán 1:!!!!, négy darab felkiáltójel és: dermedt→könyvesbolt, Mora,

Goethe 1/2 8. Hogy tudniillik Terézia Morának aznap estje van a Goethe Intézetben.

Értelemszerűen nem gondoltam semmi rosszra, de mégis ideges voltam, ahogy mentem föl a széles lépcsőn M. irodájába. Afféle kádárkoros görcsök a gyomromban. M. is biztos valami rendőr volt 90 előtt, gondoltam. Szívélyesen, sőt kedvesen fogadott. Kávéztunk, fontos ember a fontos embernél. Zavarban látszott lenni, amit túlzásnak tartottam, minthogy hiúságomban úgy vettem, sznobságból van zavarban. Három barna dosszié feküdt előtte. Nocsak, mégis dolgoztak a fiúk, szólottam magamban kevélyen. M. végre ötölve-hatolva hozzáfogott mondandójához, hogy megkapták a kutatási kérelmemet, és hogy kevés dolgot találtak, meg hogy az 1980 utániakat engedélyeztetni kell a belüggyel, az lassan megy, elnézésemet kéri.

Enyhe ingerültséggel hallgattam ezt a fontoskodást. Hozzá-hozzáért a dossziékhoz. Hogy mondania kell még valamit, de ne ijedjek meg, megvetően lebiggyesztettem a szám, de ő úgy érezte, kötelessége ezt megmutatni, és hát… ennek én, hogy úgy mondja, nem fogok örülni, és hát… ő nem is tudja, a legegyszerűbb talán, ha belenézek, akkor majd látni fogom, mi ez, illetve hogy miről van szó, és felém tolta a dossziékat. Ebben a kicsi mozdulatban valamiért volt valami ijesztő. Ez egy munkadosszié, egy ügynöki dosszié, egy ügynök, érthetetlenül nagyot sóhajtott, mintha az ügynökök léte személyes fájdalma volna, egy ügynök jelentései.

Mit kell ezen ennyit tökölni, gondoltam, hogy unom ezeket a gátlásos felnőtt férfiakat, mért nem lehet normálisan beszélni, és kinyitottam a dossziét.

Azonnal tudtam, miről van szó.

Amit láttam, azt nem hihettem el. Gyorsan az asztalra tettem a kezem, mert remegni kezdett. Most mit csináljak. Mintha álmodtam volna. Mindjárt elájulok, s az mindent megold. Vagy kiugrok a csukott ablakon, és elmenekülök. Azonnal viselkedni kezdtem (ahogy azóta annyiszor), megköszöntem a bizalmat, és hogy akkor szeretném ezeket elolvasni. Erre valami olyasmit mondott, hogy ő már olvasta, és ne féljek, ez a jobbak közül való, ilyesmit. El akartam tűnni innét, ne nézhesse most senki az arcom. Mentem az Andrássy úton, néztem a házakat, hogy összedőlnek-e, de nem.

Nem krimi ez, hogy ügyelnem kellene vagy lehetne, hogy csak a végén derüljön ki, ha van, ki a gyilkos (miközben nincs, amit szívesebben tennék, mint húzni ezt a pillanatot): a dossziét kinyitván, azonnal fölismertem édesapám kézírását.

Az alábbiakban közreadom az ügynöki jelentéseket, azt, amit kimásoltam belőlük, valamint a közben keletkezett jegyzeteimet. Nem akarok (akartam) nagyon szerkesztgetni, miközben tudom, formát kell adnom ennek is.

Figyeltem magam, akár egy állatot, hogy vajon ebben a helyzetben miként fogok viselkedni, mire mit teszek, mi mit tesz velem.

forrás és folytatás:

http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=492&secId=44998&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Esterh%C3%A1zy+P%C3%A9ter&limit=1000&pageSet=1